

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmertetlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI és KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beiktatás után.

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.

Megjelenik hetenként egyszer.

Tartalom: A zsidó ügy. Pulszky Ferencz-től. — Bibliafejtégetési tanulmányok. Steiner Ignác-tól. — A röpiratok. — Tárca: A zsidók Lengyelországban. — Levelezések. Weisz J.-től. — Irodalom. — Különlélek — Hirdetések.

Előfizetésre felhívás.

Fél éve immár, hogy lapunk fenáll s noha nem igen dicsekedhetünk hitfeleink fölötté nagy pártfogásával, még sem csüggedünk el törekvésünkben, mert jól tudjuk, hogy az elvek megtestesítése és érvényesítése időt, hosszú időt igényel; mert valamint társadalmi, úgy vallási téren is igen hosszadalmas a processus, mely az eszmék tisztázását és megszilárdítását eszközli.

Nem is kecsgettük magunkat lapunk megindításakor sem valami vermes reményekkel, mert számba vettük a körülményeket, melyek közt hitfeleink élnek; tudtuk, hogy az öregebb nemzedék nem igen szokott magyar lapot olvasni s hogy ilyenén csak a jövőre kell biznunk vállalatunk sorsát.

Csalódásra tehát nem ébredtünk. De mind a mellett mégis nagyobb pártolást vártunk vállalatunk iránt, mely egyedül áll a maga nemében s mely — minden szerénytelenség nélkül mondhatjuk — elég hazafias szellemben és kellő higgadtsággal és tárgyilagossággal iparkodik feladatát megoldani.

Tudjuk azonban, hogy a bizalom olyas valami, a mit csak nagy nehezen lehet kivívni s a mire érdemeket kell szerezni. Ennélfogva valamint eddig, ezentul is azon leszünk, hogy programunkhoz hiven ragaszkodva, hitfeleink bizalmára érdemesekké tegyük magunkat.

Feladatunk tehát ezentul is az lesz, hogy hitfeleinkben a hazafias szellemet mind jobban megszilárdítsuk, a két tábor-közt egységet lehetőleg elősegítsük s hogy a zsidóság ellen szórt mindazon vádak alaptalanságát kiderítsük és visszautasítsuk, a mikkel elég igazságtalanul illetik.

De midőn ezzel lapunk változatlan fenmaradását jeleztük, mégis fel kell említenünk, hogy t. társszerkesztőnk megváltozott körülmények következtében e tisztjétől megvalni kénytelen, de mind a mellett hiva fog maradni azon zászlónak, melyet kitűzni ő is segített s ilyenén továbbra is támogatni fog bennünket hecses szellemi közreműködésével.

Ezek után újból ajánljuk magunkat t. olvasóink b. pártfogásába, kérve, sziveskedjenek oda hatni, hogy lapunk minél jobban elterjedjen, mert csakis az általunk hirdetett elveknek és nézeteknek minél nagyobb körre való hatása által lesz elérhető az a cél, melyet feladatunkul kitűztünk.

A lap terjedelme és ára változatlan marad. Kérjük ennél fogva azon t. előfizetőinket, kiknek előfizetése lejárt, hogy sziveskedjenek mielőbb előfizetni, a netáni hátralékosokat pedig arra kérjük, hogy hátralékaikat mielőbb beküldjék.

A zsidó ügy.

Midőn Istóczy megkezdte hadjáratát a zsidók ellen, senki sem tulajdonított komoly jelentékenységet ezen izgatásnak, melynek jellege kezdettől fogva az idegenség bélyegét viselte magán. Az igazi német tudva-

levőleg mindig nagy ellenszenvvel viseltetett a zsidók ellen, a tudományos antiszemitizmus csak a németek közt eredhetett, kiket a zsidó-gyűlölet századok óta jellemzett. Magyarországon is a német elem fordult mindig a zsidók ellen, ez zárta ki őket a városokból, ez förmedt fel ellenök 48-ban, pedig hazánkban a zsidók ropant többsége épen a németséget képviselte s elleneik épen azzal szoktak izgatni ellenök, hogy nehezen magyarosodnak meg s nem olvadnak össze a nemzettel. Hát bizony ez volt a nagy ellenvetés ellenök mindenütt, már a rómaiak idejében is, hogy ők elkülönzik magukat a többi nemzetektől, nem házasodnak össze más fajokkal s azoktól szokásaik által annyira elkülönzik magukat, hogy velök még nem is étkeznek együtt, s idegenek maradnak mindenütt.*) Mindez nem igen hatott a magyar népre, mely a zsidónak soha sem volt ellensége ámbár elszaporodását nem igen szerette, de sem a földesur, sem a paraszt nem igen tudta nélkülözni, hiszen ő volt az általános közvetítő, a kereskedés képviselője a vidéken. Újabb időkben a régi előítélet a zsidók ellen nagy részben megszűnt, polgári egyenjogusításuk az országgyűlésen mind a két házban egyhangulag fogadtatott el, még csak vitára sem adott alkalmat, nem találkozott senki, a ki reájok az idegenség bélyegét akarta volna sütni, nem is volt ez politikai, hanem inkább társadalmi kérdés.

Régebben, — hazánkban egész az utolsó időkig — a zsidónak nem volt semmi társadalmi állása, még a paraszt is tegezte s jobbnak tartotta magát nálánál, a czéhek be nem fogadták tanoncznak, földbirtokot nem szerezhetett, prókátor s hivatalnok nem lehetett, csak mint orvos jutott keresztény művelt társaságba. Midőn tehát a törvény s a kor szelleme ledöntötték a korlátokat a zsidók és keresztények közt, s ezek műveltségök és vagyonuk arányában a társadalomban mint földbirtokosok, kereskedők, birák, tanárok, ügyvédek helyöket elfoglalták, hiányzott náluk a társadalmi mult, és sokan közülök nem tudták feltalálni a hangot, mely őket megilleti. Mi születésünktől fogva ismerjük a formákat s az eszmekört azon társaságban, melyhez tartozunk s ha életünkbea emelkedünk, a társaság magasabb rétegeiben sem érezzük magunkat idegeneknek, mig a zsi-

*) Hát a török és keresztény közt nincsen meg ez a különbség? S valjon gyűlöli-e a keresztény annyira a törököt mint a zsidót. A zsidó maga sohasem különítette el magát a társaságtól, hanem a társaság zárta ki őt, mert Krisztus megfeszítőjét látta benne. Szerk.

dók előbbi zárkózott állásukból egyszerre belépve az általános társadalomba, nélkülözve a tradíció fonálát, gyakran tapintatlanul vastag hibákat követtek elsígen könnyen hetykeséggel s tolkodással gondolták bebonyithatni azon társadalmi egyenjogúságukat, melyet ugyis semmi művelt okos ember tőlük eltagadni nem akart. — Ez természetesen sokszor kellemetlen volt s az idegenséget némileg fentartotta. Volt azonban a zsidónak egy tradíciója azon időből, midőn Európában mindenütt el volt nyomtatva, az, t. i. hogy a keresztények csak akkor becsülik meg, ha gazdag s azért a pénzkeresés gyakran életének főczélja lett és ő sokszor nem is válogatott a módokban, melyek által ezen cél elérhette. A zsidóság nálunk is, mint egész Európában, ezen tradíció következtében képviseli a pénztökét, melyre különösen oly országokban, hol a mezőgazdaság oly bizonytalan eredményű, mint nálunk, a földbirtokosnak igen gyakran kölcsön alakjában szüksége van. Így keveredik be az uzsorakerdés a zsidókérdésbe s megmagyarázza nagy részben azon ellenszenvet, mely sok helyütt a zsidók ellen nyilvánul. Ehhez járul még, hogy az élcz s a könnyű felfogás egyik jellemző tulajdonságuk, s hogy ezt különösen a német ponyvahirlapokban a szemtelenségig felhasználják s ez által a fagyűlöletnek tápot adnak.*) Mindezek nagyrészben átmenő állapotok, melyek jelenleg elég kényelmetlenek lehetnek, de azért mégis csak ideiglenesek.

A legközelebbi nemzedék természetesen több tapintattal fog birni, mint a mostani, mert ennek lesz már tradíciója a társadalomban, a gazdag zsidók lassan-lassan földbirtokosokká válnak s lekötik lebegő tőkájukat, a revolver-irodalm pedig csak addig tarthatja fenn magát, míg találkoznak emberek, kikre rá lehet ijeszteni s oly olvasó közönség, mely a szemtelen pletykákban gyönyörködik; a közmegvetés segített ilyen bajon más országokban is.

Nálunk zsidókérdés a legujabb időig nem létezett, voltak itt-ott panaszok egyesek ellen, de fajüldözésről még csak álmodni sem lehetett, az antiszemiták bogaraival legfeljebb egy-két falusi káplán gondolt, vagy egy iskolát nem végzett hétszilvás földesur.

Két esemény azonban egyszerre felélesztette ezen kérdést. Az orosz barbár zsidó-üldözések következtében Magyarország szomszédságában, a galicziai Brody városban, összesereglett valami 30.000 menekülő orosz zsidó. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy néhány megye, mely ugy is féltékeny a magyar nemzetiségre, tiltakozott az idegen elemnek tömeges bevándorlása ellen, mely különben is nem épen szeretetre méltó.

Míg hazánkban a zsidó lassan-lassan kivetkőzik fajának elzárkózottságából s velünk minden tekintetben azonosítja magát, magyarnak született, vonzódik mostani hazájához s életmódjában nem különbözik többé tőlünk, az orosz kaftános, a hajfürtös zsidó megmarad elszigeteltségében s addig; míg a pejeszt le nem nyirja s a kaftánt le nem teszi, idegen marad érzületben, külsőségben is elkülöníti magát a többi lakosságtól, rom-

lott németségéhez görcsösen ragaszkodik, s hogy megélhessen, tönkre teszi az iszákos, meggondolatlan parasztot, aki iránt nem viseltetik rokonszenvvel.

A lengyelek nem szeretik. Azt jegyezte meg róluk egy elmés barátom, hogy Galicziában nem félnek a zsidók szaporaságától, mert mindegyikének hét keresztény lengyelre van szüksége, hogy kiszivásukból megélhessen, azért egy hetedrésznél többre nem szaporodik, ami azon felül van, az kivándorol; az öreg Ullman pedig, mint egykor már megjegyeztem, fiatalsgomban magyarázta báró Eötvösnek, hogy a zsidók olyanok, mint a só, nem élhetünk meg náluk nélkül, de óvakodjunk, hogy ne legyen belőle több a kelletténél, az elsózott étel megszűnik kellemes lenni.

Nem csodálkozhatunk tehát, ha találkoznak szabadelvűek is, kik az orosz zsidók bevándorlása ellen tiltakoznak, s az itt levőket nem szeretik.

Ehhez járult a tiszá-eszlári eset, mely az antiszemita szenvedélyeket felkorbácsolta s azoknak folyvást tápot ad. Az eset eddig nem több s nem kevesebb, mint annyi, hogy egy keresztény leány eltűnt. Ez más időben családján kívül nagyobb feltűnést nem okozott volna. Meglehet, hogy egy büntény, hogy valami szerencsétlenség áldozata lett, de a bünténynek semmi nyoma nem találtatott eddig, nincs semmi corpus delicti; de él még a népben, sőt nagy csodálkozásunkra még oly férfiakban is, kik külsőleg a civilizációra igényt tartanak, a sötét századok babonás meséjének tradíciója, hogy a zsidók husvétkor keresztény gyermekek vérére szomjaznak, s találkoztak, kik a XIX. század fellvilágosodásának gunyjára a zsidókra fogják az eltűnés okát és ritualis büntényről beszéltek. Magyarországi civilizációjának hírért az egész külföldön nevetségessé tették.

Az ujdondászok növelték hirdadászatukkal a közönség izgatottságát, melyet még tisztességes hirlapok is antiszemita irányba tereltek,*) ugy, hogy a zsidógyűlölők vérszemet kaptak s itt-ott névtelen falragaszokban, anonym levelekben boszura s kihágásokra ingerlik fel a népet.

Nem szokásunk a kormányt dicsérni; ezen ügyben azonban szívesen bevalljuk, hogy érzi s teljesíti kötelességét. Tisza Kálmán oly erélyesen lépett fel, a mint kellett, s a mint a nemzet becsülete megkívánja. A tiszá-eszlári eset alaposan nyomoztatik s a kellő rendelkezések megtörténtek, hogy kihágások előztessenek meg, s ha előadnák magukat, keményen megtoroltassanak. A nép is megfelelt hagyományos józansága hírének s a folytonos izgatások közepette is megtartotta békés magaviseletét, mert Magyarországon nics meg a zsidóüldözésre szükséges talaj,**) ez csak a barbár oroszoknál s tudákos németeknél található fel. Különös azonban és szomorító, hogy ezen mozgalom épen a középosztályban, sőt némely hirlapokban is terjedett el, holott épen ezek ismerhetnék legjobban a zsidókérdés

*) Kérdés, vajlon tisztességesnek mondható-e az olyan hirlap, mely ily aljas agitációra vetemedik? Szerk.

**) Istóczy és társai éppen ellenkező véleményben vannak, különben csak nem fecsérelnék el erejüket, idejüket és pénzüket, mert a Bartalics-féle vigneták és fősíratok pénzbe kerülnek, de ezek terjesztői sem dolgoznak ingyen. Szerk.

*) Nem tagadjuk, hogy cikkíró ebbeli állítása igaz; de hát nincsen keresztény revolver-journalista is? Miért süttik e gázságot csak a zsidókra? Gleiches Recht für alle! Szerk.

közgazdasági részét, tudhatnák, hogy a földbirtok nem nélkülözheti a hitelt s hogy az által, ha a lebegő tőkét megfélemlíti, vagy elüzi, önmagát rontja meg.

A zsidóüldözés Oroszország hitelét erősebben támadja meg, mint egy szerencsétlen hadjárat, s megbénította hosszú évekre. A hirlapoknak feladata most megnyugtatóni a közönséget s kimutatni maguktartása által, még a nyári hónapokban is, midőn nehéz a hasábot érdekes anyaggal megtölteni, hogy a magyar nép józansága és civilizációja elérte a nyugati nemzetek színvonalát s hogy nálunk a középkori barbárság nyomai alig találhatók fel többé.

Mi nem az oroszokkal állunk egy színvonalon, hanem bátran állhatunk a civilizált nemzetek sorába. Ne rontsuk tehát el jó hírünket a külföldön s ne hagyjuk magunkat babonás gyanúsításokkal az igazság útjáról félrevezettetni. *)

Pulszky Ferencz.

Bibliafejtegetési tanulmányok.

Irta: Steiner Ignác, Léván.

(Folytatás)

Említettük, hogy a judaeai érmek egy eddig félreértett bibliai szót felvilágosítanak; vizsgáljuk ezen érmekeket közelebbről! Simon Makkabiról tudjuk, hogy szerénységből nem élt azon joggal, hogy nevét az általa készített sekelekre ráveresse. Fiáról és utódáról, Johannan Hyrkanról több pénzdarab maradt fenn ezen körülirattal: יהוחנן הכהן הגדול וחבר היהודים. A fölött, hogy mit jelentsen e szó וחבר a tudósok közt nem csekély vita támadt. Itt csak

*) Magyarországon nincs kompetensebb ember a zsidók megítélésére a cikkírónál, senki sem társalgott annyit s oly szívesen zsidókkal mint ő, sőt még neje is zsidó családból való volt. Szívesen fogadjuk tehát intéseit, mert tudjuk, hogy tiszta jóakarattal erednek, de ép azért elvárhatja cikkíró is, hogy szavai nem fognak a pusztában elhangzani. Szerk.

TÁRCZA.

A zsidók Lengyelországban.

— Adalékok a zsidóüldözések történetéhez. —

I.

Most, midőn a zsidók üldözése Oroszországban, azok kivándorlása, nyomora s hovátelepítésének kérdése oly élénken foglalkoztatja az elméket úgy az ó, mint az új világban; midőn a kérdés a magyar képviselőházban is fölmerült s mindenütt foglalkoznak vele, politikusok és nem politikusok: talán nem lesz minden érdekesség nélkül való dolog, néhány lapot szentelnünk a zsidók történetéből éppen abból az országból, melyben tömegesebben laknak s melynek folytonos szomszédsága hozzánk és hazánk folytonos érintkezése a lengyel zsidókkal fokozottabb mértékben érdeklő meg fgyelmünket a zsidó-kérdés aktuálisvá változtatja.

Egy könyv fekszik előttünk. Egy minden tendencia nélkül szerkesztett történeti munka. Fekel Ferencz József jogtudor, cs. k. csehországi osztrák és galicziai udvari ágens munkája a lengyel alkotmányról. „Pohlens Staatsveränderungen und letze Verfassung“ a két kötetes munka címe. Megjelent Bécsben 1803-ban. Oly időben tehát, midőn a szerző nem gondolhatta, hogy műve még talán kutforrásul lesz használható egy speciális kérdésben, melyet ő csak az általa felölelt anyag egy része gyanánt tárgyal, teljes tárgyilagossággal, pragmatikai rendben, a historikus részrehajlatlanságával.

a főbbek véleményei ismertetésére szoritkozunk. Geiger „papok szövetségét“, (הכפר כהנים Hosea 6, 9.) Levy, phoeniciai szokásra támaszkodva, „judaeabeliek tanácsát“ vél belőle kiolvashatni. Graetz, ezeket megczáfolván, a főpap mellett a „judaeabeliek közügyét“ szerepelteti. Bizonyítékul fölhoz egy misnát: אין תפלת המוספין אלא כהבר עיר „a toldalékima csak ott kötelező, hol városi közösség van. (Talm. jer. Berachot 7, a.) Graetznek fölöttén sikerült bizonyítani, hogy némely város zsidó lakói között bizonyos egyesülés, közösség létezett, de legkevésbé sem az, hogy az érmeiken előtüntetett szó a zsidók közössége- vagy közügyére vonatkoznék, mert először: ez érmek keletkezése s a misna szerkesztése közt vagy 300 év van, s ennyi idő alatt a fogalmak és az ezeket kifejező szók nagyot változnak; másodsor: nem tétetik sehol sem említés, hogy a zsidó nép, mint olyan, a pénzveretésre befolyást gyakorolt volna; harmadszor: a „judaeabeliek közössége“ sokkal szabatosabban kifejezhető יהודים által s végre negyedszer: az érmek ez értelme fölül a belföldön közmegállapodás folytán, igenis, de a külföldön éppen nem lehettek tisztában, már pedig mint az írásféléből is kitetszik, a veretésnél tágabb körök is számításba vonattak. Azért erős meggyőződés az, hogy a וחבר szócska a főpapra magára vonatkozik, csak rajta kell lenni, hogy a kettő között a connexiót kinyomozzuk. E végett legyen szabad egy kis hasonszenvű gyógmódot alkalmaznom, ha nem használ, legalább ártani sem fog. Ugyanis Hyrkanról még egy másik érem is fennmaradt e körülirattal: יהוחנן הכהן הגדול... וחבר היהודים. A három pont helyén három betű áll, melyek közül minden kétségen kívül az első res, a második thav, s csak a harmadik kétes. Némelyek az elsőt vav-, a másodikat thav- és a harmadikat memnek olvassák, kibetűzvéen valahogy e szót: וחמ, de az elsőre nézve mindenesetre tévednek, mert a felületes szemlélő is bevallja, hogy azok csakis azon betűk, melyet mi jeleztünk, azonkívül mitevő legyen az ember olyan czimmel? Olvassuk egyelőre וחמ-nak. Az első érthetetlen körülíratot a másik még érthetlenebb által vélem megmagyarázhatni. Bizonyítékaim kissé hosszadalmasak

E munkában több fejezet van szentelve a lengyelországi zsidók viselt dolgainak is. A most fölmerült s napi-remden levő több oly kérdésre találunk benne teljesen megnyugtató választ, hogy szinte lehetetlen megállanunk, hogy az erre vonatkozókat a közönség elé ne hozzuk.

A mű második kötetének második fejezete az, mely a lengyelországi zsidók sorsával foglalkozik.

A Karolingek alatt, írja a szerző, a német- és frank nemzet szelleme még egyáltalában nem hajlott a kereskedelem felé. Igen erős volt még az előítélet, hogy a szabad férfhoz csak a hadviselés az egyedül méltó foglalkozás. Ez volt oka, hogy az akkori egész kereskedelem, kivált Franciaországban, csakhamar azonban Németországban is a zsidók kezébe került, annyira, hogy még a vásárok napjait is más időre tették az ő kedvökért s azok idejét az ő meghatározásukra bízták ¹⁾

A zsidók ez uton nagy gazdagságra s ezzel a frank udvarnál hatalmas pártfogókra tettek szert, úgy nemkülönben Német- és Csehországban is.

Midőn II. Orbán pápa a clairmonti zsinaton kimondatá az első keresztes háborút, s Amiens Péter megindult hadával a szent föld felé, a németek sem akartak elmaradni s három nagy csapatban, Godschalk és Folkmar szerzetesek és Enicho gróf vezetése alatt ők is elindultak keleti Frankónián, Cseh- és Magyarországon át Palaesztina felé. E keresztesek nagyobbára a nép salakja volt, félmez-telen, éhes, rabló had, mely, hogy útjában megélhessen, ra-

¹⁾ Agobárd de insolentia Judaeorum. 1200.

lesznek, azért a nyájas olvasó türelmét ebbeli eszmemenem követésére kikérem.

A „Kosmos“ halhatatlan írója rámutat arra a jelenségre, miszerint a nyelv a régi természettani balhiedelmeket híven megőrzi; így még mindig mondjuk a nap kel, nyugszik, ámbár jól tudjuk, hogy a nap sem nem kel, sem nem nyugszik. Magyar nyelvünkben is a szivárvány a felhők hajdani szivásáról tanuskodik, jóllehet e szó kimondásánál e működésre nem igen gondolnak. A héber מורל ברב-féle szerencsekívánatnál szintén nem igen gondolunk ama időre, mely eme kívánatnak lételet adott, s mikor még hitték a bolygók befolyását az ember sorsának eldőlésére nézve. No de azért még ne bántsuk e szót! Ugy látszik, hogy neki is מורל-ja van, tehát ránk sem hozhat rosztat.

A talmud nézetei és ítéletei a planetai befolyást illetőleg fölötte ingadozók, mert egyrészt ilyféle elveket kifejt: Az élet tartama, a gyermekek száma és a keresmény nem az érdemtől, hanem a planeták befolyásától függnek. (Moed katan 28, a.) a planetai befolyás okossá meg bölcsésé is tesz; (Sabb. 157, a.) a ki eme vagy ama napon, eme vagy ama bolygó uralkodása alatt születik, ilyen vagy olyan tehetségű, vérmérsékletű vagy hajlamu ember lesz; (u. o.) másrészt határozottan perhorrescálja a csillagjóslást, így Pesachim 113, b. „nem szabad a chaldaeusokkal jóslatni, mert irva van: tökéletes légy a te Uraddal Isteneddel, továbbá Nedarim 32. a. Izrael sorsára planetának nincs befolyása. Thein Salamon „Das Princip des planetarischen Einflusses nach der Anschauung des Talmuds“ cz. művében ezen ellenmondások kiegyenlítésére adta magát, az elül idézett állításokat amúgy képlegesen értelmezvén. Elismerésre méltó, de hasztalan fáradozás! Be kell vallanunk, hogy a talmud emberei egy átmeneti korszakot éltek, meg volt bennök az akarat és bátorság, hogy a balhit ellen sikra szálljanak, de mint minden ember, úgy ők sem bontakozhattak ki teljesen környezetök elvei és szokásai alól. Magában a bibliában nyomára akadunk ugyan a csillagimádásnak, de az astrologia az óhéberek előtt ismeretlen volt, nem is lehetett az másképp, mert a csillagok ismeretének még kezdetleges fogalmaival sem bírtak. Jób és Ezekiel könyveit — melyeken a babyloni iskolának nyo-

mai láthatók — kivéve, alig akadunk valamely bolygónak vagy csillagzatnak a nevére, még a holdnak járása felől sem voltak tisztában, mert ámbár ennek változásai szerint osztották be az esztendőt, mégis 30 napot számítottak egy hónapra. Kitészik ez Móz. I. könyvének 7. és 8. fejezetéből, a hol említették, a 2. hónap 17-én megnyíltak az ég csatornái, 150 nap mulva pedig, a 7. hónap 17-én a bárka Ararat hegyén megállapodott. A hold változásai szerint számítva, a 150 nap soha sem lehet a kiindulási nappal azonos, nyilvánvaló, hogy az óhéberek még a hold járását sem figyelték meg kellőleg, annál kevésbé ismerték a még messzebb fekvő csillagokat.

De habár a csillagjóslás kapuja a héberek előtt zárva volt, azért mégis akadtt köztük egyik is, másik is, ki a jövőndő titkát tudni akarta. Az emberi nemnek e gyengéjétől: kifürkészni a végzetet, ők sem valának mentek. A rómaiak a madarak röptéből vettek aspiciumokat, a hébereknél halottidézések, álmofejtegetések és különösen kígyómozdulatok tették e szolgálatot. Ez utóbbi közkedveltségnek örvendhetett, mert a sz. írás több helyütt óva int tőle. A jóslásnak ezen neme abból állott, hogy a jövőndőmondó különféle kígyókat megszelidített, illetőleg fogaik és méreghányagaik eltávolítása által, ártalmatlanná tett. Persze, hogy ő aztán azt állította, hogy a kígyó megesketés folytán lett ártalmatlanná, az igazság ilyenén elferdítése szükséges és hasznos is volt, mert hiába, a mesterségéhez értenie kell az embernek! Megegett néha, hogy a kígyónak fogai megnöttek, a méreghányag nem volt tökéletesen eltávolítva s a jóslató életével adózott. Ilyenkor a mester a kígyót süketnek híresztelte, nem hallotta az eskető ígét, s tekintélye helyreállott. A kígyó mozgulatain alapuló jóslás a bibliában נחש név alatt többször említettik. Így Lábán mondá Jákobhoz: נחשתי (multban). A kígyók mozgulataiból megtudtam, hogy Isten engem a te kedvedért áldott meg. (I. M. 30, 27.) József háznagyja a lopással gyanúsított testvéreknek szemére hányja: „Hát nem ez-e az, a miből uram iszik, és a mely miatt a kígyók mozgulataira ügyelni fogna?“ (I. M. 42, 17.) A tolvaj kiderítésére használt eszközök nagyot változtak, mert jelenleg a rostaforgatás pótolja a kígyókat, a mi nem oly veszedelmes játék. A sz.

bolni volt kénytelen. Mindjárt odahaza kezdték beszerezni az utravalót. A zsidók gazdagok voltak, a keresztesek azt mondták, hogy a zsidók isten fiának örök és engesztelhetetlen ellenségei, mi természetesebb hát, mint az, hogy a vad, zsilaj had a zsidók gyilkolásával és kifosztásával kezdé meg utját, annyival is inkább, mivel azzal istennek tetsző dolgot vélt cselekedni. Kölnben, Mainzban, Wormsban, Speyerben s Németország más városaiban, a merre elvontak, ezrével öldökölték le a zsidókat. Mainzban magában 1400 zsidót égettek el, a város fele szintén hamuvá égven velök. Wormsban azok, a kik nem akartak kikeresztelkedni, maguk végezték ki magukat. Triesztben a zsidó asszonyok előbb gyermekeiket, aztán önmagukat gyilkolták le, nehogy a keresztesek kezébe essenek.²⁾ Bajorországban 12,000 zsidó esett a rajongók áldozatául s azok száma, a kik Németország egyéb részeiben pusztultak el, végtelen nagynak mondatik.³⁾

E szörnytettek kényszerítették a zsidókat, hogy a keresztesek átvonulási utjából távolabb eső vidékekre meneküljenek. II. Bresztizlav, Csehország hercege a cseh zsidóknak, kik vallásukat megtagadni nem akarták, s inkább a kivándorlást választották, minden vagyonukat elszedette, azzal az indokolással, hogy úgy se hoztak magukkal Zsidóországból idő semmit, nem méltányos tehát, hogy Csehországból valamit elvigyenek.⁴⁾

²⁾ Addit. ad Lambert Schafneberg Pistor. Histor. Germ. Tom. 3. Anno 1809.

³⁾ Aventin Annal. Boior. I. 5.

⁴⁾ Cosmos Pragensis I. 3.

A kimenekült zsidók egy része megmentett vagyonával Magyarországra települt, de a nagyobb rész Lengyelországba ment, mely azelőtt még csak századdal ragadtatott ki a pogányságból s az ezzel együtt járó vad állapotból, s melyben a kereskedés, az ipar, művészet és mesterségek még teljesen idegenek voltak. A zsidók tehát nagy jutalmát remélhették itt szorgalmuknak.

Lengyelországban, melybe 1097 táján vándoroltak be, szives fogadtatásra találtak s annyira elszaporodtak, hogy 1112-ben már egész Kievig kiterjeszkedtek, a mai nyugoti Oroszországban.⁵⁾ Lengyelországban pedig rövid idő alatt annyi befolyásra jutottak, hogy 1175-ben az öreg Mieczislav rendeletet adott ki, mely a zsidókon az iskolás gyermekek által elkövetett minden bántalomért az illető gyermek atyjára mondta ki a pénzbeli büntetést.⁶⁾

Általában a lengyel fejedelmek igen meg lehettek elégedve a zsidókkal, mert pl. Jámbor Boleszlav, Kalis hercege 1264-ben nevezetes privilegiumokat adott nekik Kalis városában in crastino assumptionis B. V. M., melyeket Nagy Kázmér 1334-ben Krakóban történt trónralépte után csakhamar megerősített.

E kiváltságok nem találhatók sem a régiebb, sem az újabb lengyel történetíróknál, de ott vannak az ország törvényeinek gyűjteményében s oly sok érdekeset tartalmaznak a zsidók azonkori foglalkozásáról s akkor szenvedett

⁵⁾ Dlugossus T. 1. pag. 394. írja: „Milites Russi in seditionem versi deinde singulos Judaeorum in Kiow consistentium invadunt et decipiunt.“

⁶⁾ Kadlubko p. 753. Naruszevics T. III.

írás szigorúan tiltja az ilyen ámitásokat, (III. M. 19, 26; V. M. 18, 10.) Mindazáltal azok igen gyakoriak lehetnek, mert a zoltárok a kigyójóslásról (rövidség okáért nevezük ilyenek) mint valamely közönségesen ismert dolgról szólnak. „Mergők olyan, mint a kigyó mérge, olyanok mint a süket vípera, mely bedugja fülét, hogy ne hallja a sutogó bűvészek, a tudós végzetjósok hangját. (Zsolt. 58, 6–7.)*) Azon nem ütközhetünk meg, hogy a jámbor zoltárköltő ömlengéseiben hasonlatát ugyszólván a bűnvilágból vette, népköltők és népszónokok a nép nyelvén kell, hogy beszéljenek. Lám, a sz. írás int: Fiai vagytok örökkelvő Isteneteknek, ne sebezétek magatokat és meg ne kopaszítsátok szemközötöket a halottért, (V. M. 14, 1.) és mégis Jeremiás büntetésnek tudja be a gonoszoknak, hogy haláluk után senki sem sebzi, sem nem kopasztja meg magát ő miattok. (Jerem. 16, 6.) A nép értette is költőinek és prófétáinak szavát!

Bileám szintén ilyen kigyójós volt; ugyanis a kigyóknak mozdulatairól olvasta ki a sorsnak fordulatait és erre alapította jövődöléseit, hogy aztán bekövetkezett-e az, nem az ő dolga volt. A sz. írás világosan mondja ezt: וְלֹא הָלַךְ נֶפֶס׃ נֶפֶס׃ לְקִרְיָתָא נְחֻשִׁים Nem ment el mint egyszer is más-szor is kigyójóslásnak elébe. (IV. M. 24, 1.) Ha már most semmi más bizonyítékunk nem volna, akkor is וְלֹא הָלַךְ שׁוֹפֵר ez értelemben kellene magyaráznunk. Van azonban döntő bizonyíték e versben: יְהִי דֵן נְחֻשׁ עָלַי דֵּן שׁוֹפֵר עָלַי אֲרָח Dán kigyó lesz az ösvényen, (I. M. 49, 17.) mert שׁוֹפֵר nem egyéb וְלֹא הָלַךְ שׁוֹפֵר megrövidítésénél, וְלֹא הָלַךְ tehát azt akarja mondani, hogy nekiment a kigyójóslásnak. Igaz, hogy a וְלֹא הָלַךְ szónak hiánya érezhető, de hát ha így magyarázzuk: „felment a hegyre, vagy a kopárra,“ nem maradt-e akkor is el a viszonyozó?! Ajánlom ezen magyarázatot a szakértők figyelmébe és igen leköteleznének, ha e lapok útján ebbeli véleményeket velem közölni sziveskednének. Megerősíti ezen állításomat a szamaritánusok Jósua-könyve, melynek 3. részében a Bileám azt mondja Moáb királyá-

*) Hogy miért tértem el a וְלֹא הָלַךְ חֲכָרִים magyarításában a fordítókól. azt a t. olvasó tanulmányaim folyama alatt megtudni fogja.

üldöztetésükről, hogy kivonatos fölsorolásuk nem lesz érdektelen.⁷⁾

E privilegiumok szerint keresztény ember tanúsága zsidó ellen nem érvényes, ha csak egy zsidó tanu is nem erősíti. Ha keresztény ember zálog miatt panaszol a zsidóra, a zsidó, ha tagadja e zálogot elesküldheti; s a zálogért adott összeget is az ő esküjével lehessen megállapítani. De a keresztény is elesküldheti tartozását, ha azt a zsidó bizonyítani nem tudja. A zsidó mindent elfogadhat zálogba, kivéve a templomi szerelvényeket és véres ruhákat. Ráesküldhetik, hogy nem tudta, hogy a hozzá zálogba hozott tárgy lopott vagy rabolt. Ily esetben az illető keresztény köteles megtéríteni a zálog értékét és kamatait. Ha a zsidó a saját maga tárgyaival egy keresztény zálogot is elveszít, s ráesküszik, nem köteles azt visszaadni. Peres dolgaiban a zsidók nem a városi bírák, hanem a vajdák és a király elé tartoznak. A zsidó megsebesítése a ktrálynak fizetendő bírsággal és a gyógyítási költségek megtérítésével, megöletése azonban igazságos büntetéssel (digno iudicio mondja a törvény) s a bűnös vagyonának elvételével büntetetik. Vámot a zsidó nagyobbabban ne fizessen, mint a minőt a keresztény polgár fizet. Zsidónak a holtteteme vám nélkül szállítható egyik helyről a másikra; hivatalnok, a ki azért vámot fizettet, akként büntetessék, mint a rabló. A ki zsidó temetőt meggyaláz, lakóhelye szokása szerint kemény büntetéssel sujtassék és vagyona elkoboztassék. A zsinagóga megsértése miatt a keresztény két suly borsót fizet a vajdának; a ki a zsidótól kiváltja zálogát, kamatját azon-

7) Constitis. de anno 1505. Vol. I. fol. 309.

hoz: וְלֹא יִצְלִיחוּ כְּנֹגֵד יִשְׂרָאֵל לֹא מִנְחָשִׁים וְלֹא הַחֲכָרִים כֹּכְבִּים*) tehát ő magamagát kigyójósnak vallja. De ideje már, hogy kitüzött tárgyunkhoz, az érme körülíratának értelmezéséhez, visszatérjünk.

Ha néhány tudománynak eredeti állapotát s jellegét jelenlegi fejlettségével összehasonlítjuk, bámulattal tapasztaljuk, mennyire képes az emberi ész előrehaladni, és álmélkodva állunk meg ennek vívmányai előtt. Mert mi volt eredetében a theologia? A borzadály sugalta képtelenségek halmaza? A vegytan? Néhány éhenkórásnak s kínskeresőnek a véletlen segítségével tett felfedezései. A csillagászat eredete a csillagjóslásba vész el, az astrologia szülte az astronomiát. Mert minden, tudománynak nevezhető ismeret, ugy a csillagjóslás is a papok birtokában volt az őskorban és ők abba csak kasztjok tagjait avatták be. Az egyiptomi papok ápolták a jelképirást, földmérést, világ-leirást, földrajzt és csillagismét, hatáskörükbe tartozott az álomfejtés, bűvészet és jövődömondás is. (l. Uhlemann Aeg. Alttertumskunde II. 184. Fürst Genesis 41, 8.) Itt csak utóbbi foglalkozásukat akarjuk közelebbről megvizsgálni. Az astrologia Chaldaeában igen korán rendszerré fejlődött. Derült ég s tiszta átlátszó levegő ehhez nagyban hozzájárultak. Innét Előázsián s Egyiptomon át Európában is terjedt el, s csak Kopernikus, ki a földet a világűrben levő porszemnek declarálta, renditette meg sarkaiban az astrologiát. De azután is még jó darabig a kedélyeket fogva tartá, sőt még a róla nevezett törvények által hirnevéssé lett Kepler János is nem szabadulhatott meg attól a gondolattól, hogy a csillagok az emberek tulajdonságaira bizonyos befolyást gyakorolnak. (l. Flammarion: Népszerű csillagászat I. 108.)

(Vége köv.)

A r ö p i r a t o k.

Alig két hete bocsátotta ki Tisza Kálmán belügyminiszter azt a rendeletet, melyben felhívja a vármegyéket, hogy vegyék elejét a zsidók ellen netalán intézendő

*) Az eredeti nincsen kezemnél, azért az idézetet Kirchheim jelec fordítása után közlöm.

ban nem fizette meg, e kamattól is fizet kamatot. Zsidóhoz szállani nem szabad senkinek. Ingatlan javakról szóló iratok, vagy maguk az ingatlan javak zsidóknál el nem zálogosíthatók; a zsidó, a ki ad rá, elveszti kölcsönét. A ki zsidógyermeket rabol el, ugy büntetetik mint tolvaj. Ha a zálogot egy év és egy nap leforgása alatt a keresztény ki nem váltja, a zsidó nem tartozik róla számolni senkinek. Zsidót szombaton bíró elé idézni nem szabad. Erővel tőle zálogot visszavenni nem szabad, a rablás büntetésének terhe alatt. Vétségeik fölött iskoláikban tartatik fölöttük törvénység, maguk elé csak a vajda és a bíró idézhetik. Kijelentetik, hogy nem igaz, mintha a zsidónak embervérre van szüksége; de ha a zsidó keresztény gyermek elsikkasztásával vádoltatik, azt három keresztény és három zsidó tanunak kell bebizonyítani, csak akkor lesz büntethető; ha azonban bebizonyítani nem lehetne, a vádlót ugyanaz a büntetés éri, mely érné a zsidót, ha a vád bebizonyult volna.⁸⁾ Ugyanabban a pénznemben, melyben a zsidó a kölcsönt adta, legyen az arany, vagy ezüst, kell azt neki visszatéríteni, a kamatokat is. Lovat

8) A törvény szó szerint így rendelkezik: Juxta constitutionis Papae in nomine nostri patris sancti districtis prohibemus, ne de caetero singuli in nostro domino constituti debeant culpam, quod humano utantur sanguine, cum juxta praeceptum legis ab omni prorsus se judaei contineant universi. Sed Siquis Judaeus de officione alicujus pueri christiani per Christianum fuerit inculpatum, tibus Christianis et totidem Judaeis convinci debet, et porsquam convictus fuerit, tunc ipse Judaeus tantummodo poena quae sequitur, puniatur, crimine pro commissio; si verum ipsum testes supradicti et sua innocentia expurgabit, poenam Christianus, quam Judaeus poti debuerat, pro columnio non in merito sustinebit.

izgatásoknak. Fölöslegesen tartottuk akkor ezt a rendeletet. Ott, a hol nincs izgatás, a hol nem is kell félni izgatástól: ott rendeletet adni ki az izgatás lehetősége ellen nagyon furcsa, sőt kissé komikus dolognak tűnt fel előttünk. Ugy tűnt fel, mint a ki előre készíti az ütletet inasa számára — az adoma szerint — mert az eltörheti majd a boros üveget.

Azt a rendeletet mi ma sem tartjuk épenséggel szükségesnek. A rend meg nem zavartatott sehol, a zsidók komolyan fenyegetve nincsenek sehol s ha a közönségben mégis némi idegesség tapasztalható: az a tiszta-eszlári rejtélyről hasábonként közölt tudósítások által eléggé indokolva van. De habár mi abban az idegességben egy percig sem látunk semmi komolyan fenyegető valamit: a belügyminiszternek ama koraszülött rendelete legalább külsőleg most utólagosan mégis jogosultnak tűnik fel.

Távirati tudósítások közlik innen-onnan, Egerből, Nagyszombatból, Csákovárról, isten tudja honnan, hogy zsidók elleni röpiratok készülnek, terjesztetnek, izgató hirdetések, felhívások szóródnak, kiragasztatnak s több efféle. A fővárosi rendőrség is elfogott már egypár kétségszoros bádógos-legényt, kik afféle plakátok ragasztásával akartak maguknak szerezni éjjeli mulatságot. Utcán, kávéházban, fürdőkön, társashelyeken javában mulatnak az az emberek, hogy hol, mikor, az ország melyik részén jelent meg, vagy jelenik meg egy-egy antiszemita gyarló nyomtatvány s micsoda nyelven: tótul-e, németül-e vagy magyarul.

Ily röpiratot, plakátot, nyomtatványt mi ugyan még egyet se láttunk se tótul, se németül, se magyarul. A hírlapokhoz a közvélemény ezen gyűjtő csatornához, a derék szerzők és nyomdászok nem igen küldik be geniuszuk efféle szüleményeit, a mi legalább bizonyít annyit, hogy ezek a szerzők az egész nyilvánosságot valami nagyon nem keresik. Annyit azonban tény gyanánt mégis elfogadhatunk, hogy ilyféle nyomtatványok csakugyan léteznek.

Ezekkel szemközt mi csak azt szeretnők tudni mindenekelőtt: kik a szerzői ezen nyomtatványoknak s honnan kerül a pénz ezek kiállítására és terjesztésére?

Nem ok nélkül való ezen kíváncsiságunk. Nem, azért sem, mert ettől függ s ezzel összefügg ama másik kérdés

zsidónál csak nappal szabad elzálogosítani. Hamis pénz miatt zsidó csak az udvartól vagy a vajdától kiküldött bírósági személy vagy más becsületes polgár jelenlétében fogható el. Ha a zsidó éj idején bántalmaztatik, és segítségért kiált, a keresztény büntetés terhe alatt köteles segítségére sietni. Kereskedni a zsidónak tökéletesen szabadságában áll.

Nagy Kázmér, zsidó kedvese, Eszter közbenjárására 1349-ben még sokkal több kedvezményrel halmozta el a zsidókat, melyek azonban elvesztek s melyek Boleszlavnak Kázmér által 1334-ben megerősített, s fen közölt privilegiumával össze nem tévesztendőek. Ama kedvezmények szerint a zsidó kölcsönt fekvő birtokra is adhatott. Kázmér privilegiumai nagyjából 1496-ban töröltettek el.

A fentebb közlötkekből kiderül, hogy a zsidók nagyjából pénzkölcsönzéssel és kereskedéssel foglalkoztak. E két kereseti ág igen hamar megszorította vagyonukat, de ezzel együtt ellenségeiket is.

1407-ben Jagello Ulászló király alatt Budek viszlíci kanonok Krakóban a szószékről vádolá a zsidókat keresztény gyermekek gyilkolásával s boszura hívta föl a keresztényeket ellenök. A nép erre oly dühbe jött, hogy azonnal megrohanta a zsidók házait, kirabolta, fölgyújtotta, a felnőtt zsidókat lemészárolta, gyermekeiket elvette és megkereszteltette, s minden zsidót ki a vérfürdőt túlélte, erővel keresztény hitre térített.⁹⁾

⁹⁾ Cromerus, Res gestae Polonorum. Lib. XVI. pag. 262. Dlugossus Hist. Pol. Lib. X. pag. 186. — Ugyanez történt 1329-ben Navarrában, hol a felbőszített nép Ferraros szerint Estallában. Vianoban s más helyeken minden zsidót, a kit előtalált, legyilkolt. Sevillában 1391-ben a de Niebla

is, vajjon összebeszélés, szövetkezés, valami társulat-e az, mely egy helyről intézi a röpiratgyártás és terjesztés műveletét, vagy pedig minden városban külön-külön valami szerencsétlen képzelgő csinálja ezt a mulatságot magának és a publikumnak. Utóbbi esetben ostoba ingerkedésnél nem egyéb, de ha csakugyan valami szövetkezet folytatja ez üzemeket: az esetben azt minél előbb fel kell fedezni s szét kell ugrasztani, mert az esetben a dolog csakugyan komoly.

De akár miként áll a dolog: a mi kíváncsiságunk valószínűleg tovább terjed. 'Odáig tudniillik, hogy magyar kéz működik-e ez egész üzelemben vagy valamely idegen beavatkozás? Ezt szeretnők mi tudni.

Megjegyezzük, ha van fajunknak erénye: azt mi önérettel elismerjük s ha van fajunknak büne, azt mi sem tagadjuk, noha nem is dicsekszünk vele. De a mint idegen fajok erényeivel nem akarunk kendőzködni: úgy idegen fajok büneit semmiképen sem vagyunk hajlandók magunkra venni se itthon, se Európa művelt elemei előtt.

Hazánkban itt jár a német Schulverein, itt jár az orosz panszláv propaganda. E két orv hatalom ott kullog, ott ólálkodik északon, délen, egyszer-másszor több kevesebb szerencsével, kisebb nagyobb kudarczczal. S mert a zsidóüldözésben mind a német, mind az orosz társadalom egyaránt gyönyörűségét találja: nem lehetetlen, hogy a mekkora impertinentiával a mi belügyeinkbe s nemzetiségeink ügyeibe bele akar avatkozni, ugyanakkora vakmerőséggel egy orv antiszemita mozgalmat is megkísérthet felszítani.

Istóczy és Ónody a mieink, nem tukmáljuk őket se németre, se oroszra. De ők teljes nyíltsággal hirdetik tanaikat s eddigelé semmi okunk feltenni, hogy ők tót, német, vagy magyar nyelven a ponyvairodalom bujkáló ügynökeivel képesek volnának szövetkezni. — Rájok tehát gondolnunk sem szabad.

De hát kik akkor ama röpirathősök?

Hogy a magyar ember, a ki most épen aratáshoz készül s a kinek az aratás az egész világ minden zsidájánál, a ki csak Mózes óta volt, fontosabb dolog, s a kinek most pénze is a legfogyatékosabb, ideje sincs ostobaságokra, hogy a magyar ember szövetkezni, s adna pénzt ilyen célra: azt mi el nem hisszük. Olyan magyar embert jőzön

III. Kázmér uralkodása alatt nem kisebb szerencsétlenség érte a krakói zsidókat. 1464-ben ugyanis néhányan azok közül, kik a kereszties hadjáratokhoz kívántak csatlakozni, husvét keddjén feltörték a zsidók házait, kirabolták, megöltek mintegy 30 zsidót. míg a többiek Tenczyn krakói várnagy házában kerestek menedéket. Az örvjögő tömeg e házat is megostromolta volna, ha Gruscinski krakói püspök és Dembinski Jakab sztároszt fegyveres csapat élén segítségükre nem siet s őket a krakói várban biztonságba nem helyezi.

János Albert alatt 1494-ben Krakóban tűz ütven ki, a gyujtogatással vádolt zsidók szétszórt házait megtámadták, feltörték, kirabolták. Ekkor történt a zsidók Kazimirbe telepítése. De itt se maradhattak nyugton. Már hat év mulva 1500-ban, németek által fanatizált kereszties csapatok rájuk rohantak, házaikat elpusztították s husz és egy nehányat leöltek közülük.

Ez volt Lengyelországban az utolsó zsidóüldözés. Ez időtől kezdve a történet nem említ oly eseményt, melynél a nép tömegesen támadta volna meg a zsidókat, noha nem hiányoztak egyes rajongók, kik semmit sem mulasztottak el, hogy a nép dühét a zsidók ellen felingereljék. Kivált az irodalom útján igyekeztek hatni a nép kedélyére. Szerencséjére a zsidóknak, a nép nagy tömege nem olvasta az izgatók iratait s így jutottak azok a jól megérdemelt feledékenység sorából.

dékán által föllázított nép 4000 zsidót ölt le. Ugyanily vérengzés fordult elő Cordovában, Barcelonában és másutt. A keleten ma is található spanyol zsidók akkor vándoroltak ki.

észszel mi nem ismerünk. De miután a röpiratok mégis röpködnek a levegőben: ám legyen gondja Tisza Kálmánnak, azok eredetét kipuhatólni, ne csak időelőtti rendeleteket kibocsájtani.

LEVELEZÉSEK.

Pécs, 1882. június hó 24.

Tisztelt szerkesztő ur!

Hetek óta járta nálunk a hir, hogy főrabbin, dr. Kohut ur tőlünk meg akar válni és Nagyváradra menni a haladópartii községhez. Mi e hirnek hitelt nem adtunk, mert elég szerénytelenek voltunk abban a meggyőződésben élni, hogy a pécsi rabbi-hivatal magában véve úgy mint a község viszonya a rabbi személyéhez kiállja a versenyt bármely hitközséggel e hazában. A tények azonban ebbeli meggyőződésünket megczáfolták és csalódásnak bélyegezték a nagyváradi község szép szavai, hivatató ígéretei felérték nyolcz éven át dr. Kohut iránt tanusított szeretetteljes magaviseletünkkel. További marasztalásra irányzott lépéseink célhoz nem vezettek, felhozott érveink ellötte valótlannak tűntek fel, hő kérelmeink hatást tévesztettek szemben egy közbe jött, különben meghazudtolt „hirlapi cikkkel“ egy „kelletlenül kiejtett“ és ünnepélyesen visszavont szóval, egy helyrehozott „félreértéssel.“ „E felette súlyos“ terhek halmaza az elhatározás mérlegét ellenünk és Nagyvárad javára irányította és döntötte el véglegesen. Főrabbin elhagy bennünket és megy új székhelyre tartani, új hitszónoki babérokat aratni. míg nálunk a rabbi-szék üresedésbe jött és ezzel kapcsolatban reánk a nehéz feladat hárul, egy magyarhoni férfit találni, ki méltó utódja legyen Kohut főrabbinak, az elhagyatása folytán mélyen megsértett s megalázott községet kiengesztelje és fölemelje, a veszteséget pótolja!

Weisz J.

I R O D A L O M.

Megjelent és szerkesztőségünkhöz beküldetett

Der reine Mosaismus, interprofessionelle Religionslehre II. von Verfasser der Religion des kommenden Jahrhunderts. Bpest Ludwig Aigner 1882. Ára?

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A pesti izr. nőegylet** által megindított gyűjtés az Oroszországból menekült szerencsétlen zsidók számára a legszebb eredményre vezetett; eddig 30 láda 7000 darabot meghaladó különféle ruha, fehérnemű, szövet, vászon és kendőkkel a segélyző bizottságnak Bródyba küldetett. Aradon, Békésen, Bezdánban. Füzesen, Makón, Ujfalun, Józseffalun és Alvinczen részint nőegyletek, részben pedig egyesek által foganatosított gyűjtések szintén a pesti izr. nőegylet által jutottak rendelkezési helyükre, minthogy ennek sikerült a m. kir. államvasutak, m. északkeleti, I. m. gácsországi és gácsi Károly-Lajos vasutigazgatóságainál ezen küldemények díjmentes szállítását Budapestről Bródyba kieszközölni; a vasutakhoz való fuvarozást Beck és Fonn helybeli szállítási cég, tekintettel a nemes csélna — szintén díjmentesen eszközölte. Az egyes nagylelkű adományozók névsorát hely szűke miatt fel nem sorolhatjuk; az erre vonatkozó kimutatást annak idején a pesti izr. nőegylet évi jelentésében fogja közsé tenni. További adományok átvételnek, mint eddig: Bischitz Dávidné (magy. ált. bizt. társ. palotája), Heidelberg Mórné (király utca 59.), és Peiffer Ignáczné (Damjanich-utca 6.) által.

— **Antiszemitikus mozgalmak.** Nagyszombatból írják a Pozsonyvidéki Lapoknak, hogy ott a zsidóság ellen nagy az elkeseredés és izgatottság. Minden utcásarkon falragaszok olvashatók, melyek általános zsidóüldözésre szólítják

fel a lakosságot. A falragaszokat letépi ugyan a rendőrség, de éjjel kettőt hármát ragasztanak helyükbe. A halállal fenyegetett névtelen levelek igen gyakoriak és a hó 25-én, az országos vásár alkalmával, valószínűleg ki fog történni az üldözés. Többeket már eddig is bántalmaztak, a rabbi és többi más zsidó lakásának ablakait kövekkel verték be, a zsidó iskolába sarat hajigáltak, a czégtáblákat bemázolták, szóval az izgatás megindult. A zsidók nagy rettegésben élnek és már mindenfelé fordultak segélyért.

— **Zsidókérdés.** A Székesfehérvárott megjelenő „Szabadság“ arról értesül, hogy a zsidóság ügyének szabályozására a fővárosban egyesület alakult, melynek fiók-egyesületei lesznek vidéken is. Élén fog állani több főúr s képviselő, de célja korántsem zsidóüldözés leend; e helyett mindazon károk orvoslására fog hatni, melyeket a zsidóság okozott egyes helyeken, törekedni fog egy szigorubb uszora-törvény, honossági és települési törvény hozatalára, a váltóképesség megszorítására s a földbirtokszerzés jogának korlátozására s arra, hogy az 1867. zsidóemanczipáció kijavittassék oly módon, hogy az orthodox zsidók vallása tiltott vallásnak deklaráltassék, mint hogy annak tekintetik p. o. a nazarenusoké. Ebből látható, hogy ez egyesületbe beléphetnek s eszélyesnek tarthatják a belépest oly zsidók is, kik a modern haladás s felvilágosultság emberei. Csak is ily egyesület tehet valamit arra nézve, hogy a zsidó-kérdésből idővel ne váljék zsidó-krízis. a mitől óvjon isten.

— **A nagy-kanizsai izr. hitközség** Wahrman Mór orsz. képviselőnek a felekezet érdekében tett felszólalása s ismeretes affairja alkalmából következő feliratot intézett ahhoz:

Nagyságos képviselő ur! A megpróbáltatás nehéz és komoly óráiban, midőn a felekezetünk elleni izgatás napi rendre kerülve társadalmunk közszellemét élénken foglalkoztatja; midőn a zsidó kérdés az esetlegességek találkozására folytán elfogultság, fajgyűlölet és felekezeti becsmérés hozzájárulásával oly alakot öltött, melyben már a parlamentben is komolyan tárgyalatott és a magyarhoni zsidóság álérveken alapuló vádakkal igaztalanul sujtatott! a viharok és zivatarok órájában fenyegető veszélyek közepette Nagyságod önfeláldozó tevékenységét latba vetve lankadhatlan bátorsággal fölvetve a küzdelmet és nem csupán döntő érvekkel és meggyőző ékes szólással, de drága életének kockáztatásával sikra szállva és hazafias érzelmeiktől áthatva. elleneink törekvését meghiusítván felekezetünk becsületét diadalra emelte.

És a magyarhoni zsidóság körül szerzett ezen elhervadtatlan érdemeiért föltétlen bizalommal és őszinte ragaszkodással fordul Nagyságodhoz minden izrael. honpolgár. — Hitünk megvédése körül tanusított állhatatos kitartása az, mely Nagyságod iránt lelkesít, a mi iránt érzett vonzalmunkat és szeretetünket tüzes lángra lobbantja.

Engedje tehát mélyen tisztelt képviselő ur, hogy a nagy-kanizsai izrael. hitközség is Nagyságodnak hősi elszántsággal kivívott győzelmeért legbensőbb hálával járult szívélyes üdvözetét kifejezze azon őszinte óhajttal, hogy a mennyei gondviselés áldja meg Nagyságodat kifogyhatlan erővel, és engedje, hogy fárasztó pályáján haladva a haza javára és felekezetünk üdvére még több sikert és diadalt arathasson. — Mi pedig szeretettel, bizalommal, hű ragaszkodással, sziveink egész melegével mindig leszünk alázatos szolgálói

az izr. hitközség nevében.

Következnek az aláírások.

— **A kagal.** Van-e ki e nevet nem ismeri? Magyarországon sokan félnek is tőle; mert az antiszemita szerint (ezt a nevet használta Istóczy az utolsó országgyűlési beszédében is) egy rendkívül veszedelmes, az állam törvényeivel ellenkező titkos szövetségnek a neve, mely állítólag az egész világ zsidósága közt fennáll és ugyancsak a zsidók ellenségeinek állítása szerint rettentő üzemeket visz végbe és valóságos araeopág. Ez egyszersmind azon

titkos szövetség, mely a zsidók világruralmának megállapításán dolgozik.

Szégyenletes érzés fogja el keblemet, mikor erről a dolgról írni akarok. A zsidók ügyeibe be nem avatott, azok községi vagy felekezeti élelével keveset törődő, a mellett talán elfogult ember, ezen határozottan hangoztatott furcsa név hallatára talán el is hiszi mindazt, a mit e névvel kapcsolatba hoznak, pedig az egész nem más, mint egy roppant nagy tévedés, rosszakaratu ráfogás és olyanak állítása, a mi nem igaz.

Hát nézzük először létezik-e valahol a kagal? Erre azt feleljük: igen is létezik, a neve azonban: k a h a l, a mi annyit jelent, mint egyházközség, egyházgyülekezet, felekezeti község, a mely minden városban, sőt minden faluban létezik, a hol egy egyházközséget képezni tudó családszám megvan. De ezek a kis községek együttvéve oly kevésé

képeznek egymással titkos szövetséget, sőt annyira nem egyöntetű szervezettel bírnak, hogy például Nagyváradon három község van, azaz három zsidó kahal, a melynek egyike talán orgona mellett dicsőíti istenét, a másik kettő pedig még az orgonán való játszást is bűnnek tartván szombati napon anélkül imádkozik stb. Ha valaki egy ilyen veszedelmes irányu kahalról meggyőződést akar magának szerezni, tekintse meg a nagy-kanizsai zsidó hitközség szervezeti szabályait. Egy kagal Istóczy Győző ur értelmében nem létezt és nem létezik és aligha van zsidó, ki ilyen ismerne. Feltűnő tehát, hogy Wahrmannt mondja a magyarországi kagal fejének, mely neki annyi kellemetlenséget okozott már. — Ezek nem érvek és nem eszközök, melyekkel az ember igazságos ügyet diadalra juttat. Ámde el is felejtetük, hogy a szenvedély és gyűlölet nem igen törődnek a logikával.

3-10

Frank Henrik fiai
Ludwigsburghan

Cs. kir. szab. gyár
Linzben a Duna mellett.

Valódi FRANCK-kávé

Valamennyi pótkávé fajok közt a legerősebb, a legszaporább s így a legolesőbb pótkávé faj.

2—5 kanál kávészemhez 1 kanál Frank-kávé veendő s e vegyüleből táplálós, erős, izletes és egészségesebb kávéval kapni, mint 4 kanál tiszta kávészemből.

Mindig frissen kapható az ország minden fűszerkereskedéseiben.

„A párisi cipőhöz.”

Valódi orosz bagaria csizmák,
Vízhatanságért jótállás.

Schwarz József.

Károly-körut, Károlykaszárnya 17. szám,

ajánlja gazdagon felszerelt cipő gyári raktarát nagyban és kicsinyben, saját készítménye által legjobban és legolesőbb árúknak elismerve, alapítottott 1866. évben.

Hölgyek számára:

Kommod cipők finom bőr vagy eberlasztángból	1	frt 20	1	frt 50
Dívtos kommod cipők bőr vagy eberlasztáng vagy esokorral vagy díszítéssel	1	70	2	20
Regatta legfinomabb oberlasztáng dívtos és elegáns	2	40	2	60
finom szalon-lakból ugy szinte eberlasztáng vagy kesztüü börrrel legújabb készítés	2	70	2	90
Eberlasztáng zúgos topán rámás talppal 6" magas szárral	3	40	4	—
Legfinomabb kesztüü börről Szalonlak boricékkal 6" magas szárral	4	50	5	—
Igen finom zerge vagy Chagrün topán 6" magas szárral	3	40	3	90

Uruk számára:

Kommod cipők igen finom börről	—	90	1	20
Legfinomabb mainezi borjúbőr zúgos topán	4	—	4	50
Borjúbőr topán erős kettős talppal muukások számára	3	50	3	80
Regatta Lak vagy borjúbőről	4	—	4	50
Szalonlak vagy borjúbőr zúgos topán dívtos és varrott talppal	4	50	5	—
Zerge vagy Chagrün topán erős talppal	4	—	4	50

Legnagyobb választék fi-lány és gyermek cipőkben, ugy szinte legdívtosabb máncos csizmák mindefféle nagyságban. Vidéki megrendelések mérték vagy mintacipő szerint utányét mellett pontosan teljesítenek. A t. cz. közönség saját érdekeiben keretik „A Párisi cipőhöz” ezimnet figyelembe venni. Részletes árjegyzék bérmentve beküldetik.